

Passend Museumonderwijs

Tips voor het omgaan met autisme en ADHD in het museum

Door: Saskia Nyst

saskianyst@gmail.com

Alweer drieënhalft jaar geleden (augustus 2014) werd de wet Passend Onderwijs ingevoerd. Deze wet maakt scholen verantwoordelijk om aan de onderwijsbehoefte van verschillende leerlingen te voldoen. Waar leerlingen met ADHD en/of Autisme Spectrum Stoornis (ASS) voorheen regelmatig werden doorverwezen naar het speciaal onderwijs, moeten het regulier onderwijs deze leerlingen nu eerst binnen de eigen school ondersteunen met passend onderwijs: onderwijs dat leerlingen uitdaagt, dat uitgaat van hun mogelijkheden en rekening houdt met hun beperkingen.

Sindsdien zit er regelmatig een leerling met ADHD en/of ASS in het regulier onderwijs waardoor je deze kinderen ook steeds vaker tegenkomt in de museumles. Dat is meestal heel leuk: kinderen met ADHD kunnen ontzettend enthousiast zijn en kinderen met autisme willen soms alles over een onderwerp weten, maar soms ook een uitdaging. Want hoe zorg je ervoor dat dat enthousiaste kind met ADHD niet de hele les overneemt en hoe kap je dat kind met autisme af als hij maar blijft doorpraten over dat vogeltje daar linksachter op het schilderij? En hoe voorkom je dat het kind met autisme overprikkeld raakt in het drukke museum en daardoor dichtslaat of de les verstoord? En hoe krijg je het voor elkaar dat het kind met ADHD rustig blijft luisteren naar wat je te vertellen hebt in plaats van weg te lopen of de clown uit te hangen?

Allereerst is het handig om deze kinderen te leren herkennen en om iets meer te weten te komen over deze ontwikkelingsstoornissen. Weten wat het gedrag veroorzaakt, geeft empathie en maakt duidelijk waarom het nodig is om het *eigen gedrag* aan te passen in plaats van te verwachten dat het kind dat doet.

Dat is natuurlijk niet voldoende, want hoe pas je je gedrag dan aan? En hoe doe je dat binnen de beperkingen van de museumles. Je bent nou eenmaal in het drukke museum en de museumles duurt maar een uurtje. Bovendien zitten er niet alleen maar kinderen met ADHD en ASS in de klas. Hoe zorg je ervoor dat de museumles *alle* leerlingen uitdaagt en dat het uitgaat van de mogelijkheden van de klas maar op hetzelfde moment ook rekening houdt met eventuele beperkingen van een aantal leerlingen met ADHD en/of ASS?

In dit artikel worden handvatten geboden om de museumles passend te maken. Passend voor iedereen. Handvatten die helpen om *alle* leerlingen bij de museumles te houden. Leerlingen met of zonder ADHD, met of zonder ASS en met allebei. Handvatten die voor iedereen handig zijn maar die voor leerlingen met ASS en/of ADHD het verschil kunnen maken tussen een negatieve en een succeservaring in het museum. En dat is waardevol. Want het museum is misschien wel dé plek voor een kind met ADHD en/of ASS om te leren. Een non-formele leeromgeving waarin het leren zowel verbaal als non-verbaal kan zijn, hands-on en hands-off,

samen of alleen, luid of stil, direct of onderzoekend. Een leeromgeving die soms beter bij het kind met ADHD en/of ASS past dan de formele leeromgeving van een klas.

Hieronder wordt allereerst kort besproken wat ADHD en ASS inhoudt. Aan de hand hiervan worden een aantal interventies aangedragen: dat zijn dingen die *jij* in jouw gedrag en in je museumles kunt aanpassen om het voor deze doelgroep zo makkelijk mogelijk te maken. In de bijlage worden deze interventies schematisch weergegeven zodat je ze erbij kunt houden wanneer je een les ontwikkelt of een rondleiding voorbereidt.

Wat is ADHD en ASS en hoe vaak komt het voor?

Volgens onderzoek heeft ongeveer 1% van de Nederlandse kinderen een vorm van autisme. Voor ADHD ligt het percentage nog iets hoger, vier tot vijf procent van de kinderen. Dat betekent dat in een klas van 25 leerlingen vaak een of twee leerlingen de diagnose ADHD en/of ASS hebben. Maar wat houdt dat in? En hoe zijn deze kinderen te herkennen?

ADHD

ADHD staat voor *Attention Deficit Hyperactivity Disorder*, ofwel aandachtstekort-hyperactiviteitsstoornis. Kinderen met ADHD ondervinden, in meer of mindere mate, problemen op twee gebieden: 1. onoplettendheid en 2. hyperactiviteit/impulsiviteit.

BOX 1 ADHD - Wat zie je?

1. Onoplettendheid: hebben moeite de aandacht bij een taak te houden, dwalen vaak af, hebben een gebrek aan doorzettingsvermogen en gaan ongestructureerd te werk.
2. Hyperactiviteit/impulsiviteit: handelen overhaast zonder erbij na te denken, friemelen, praten en bewegen overmatig.

Dit zijn kinderen die moeite hebben om hun aandacht bij de rondleiding te houden en om aanwijzingen op te volgen of gezag aan te nemen, die afdwalen van een taak om vervolgens iets anders te gaan doen, die druk zijn met de clown uit te hangen, die voor hun beurt praten en niet stil blijven staan. Kinderen waardoor je aan het eind van de rondleiding blij bent dat de schilderijen nog op hun plaats hangen. Maar ook de kinderen die hun fantasie laten spreken als je ze vraagt wat er op het schilderij is zien is. Die niet schromen om iets voor te doen voor de klas. En die vaak in zijn voor iets nieuws.

Autisme Spectrum Stoornis

Wat vroeger Asperger, Autisme of PDD-NOS werd genoemd, valt nu binnen het Autisme spectrum. Kinderen met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS) ondervinden, in meer of mindere mate, problemen op twee gebieden: (1) sociale communicatie en interactie en (2) beperkte, repetitieve gedragingen, interesse of activiteiten.

BOX 2 ASS - Wat zie je?

1. Sociale communicatie en interactie:

- tekortkomingen in wederkerigheid; een vreemde manier van contact maken, abnormale interactie, verminderd delen van interesses, emoties of affect en een onvermogen interacties te initiëren en beantwoorden.
- tekortkomingen in de non-verbale communicatie, zoals problemen in het begrijpen en gebruiken van oogcontact, lichaamstaal, gezichtsuitdrukking en gebaren.
- tekortkomingen in het ontwikkelen, onderhouden en begrijpen van relaties zoals het aanpassen gedrag aan omstandigheden, verminderde belangstelling voor leeftijdgenoten en moeite hebben met fantasiespel en het maken van vrienden.

2. Beperkte en repetitieve gedragspatronen, interesses en activiteiten:

- Beperkte en herhalende patronen van gedrag zoals repeterende spraak of bewegingen
- inflexibel gehecht aan routines; raken overstuur bij kleine veranderingen en hebben moeite met overgangen.
- Beperkte of gefixeerde interesses
- hyper- of hypo-reactiviteit op zintuiglijke prikkels.

Het zijn de kinderen die gefocust zijn op niet relevante details en daar steeds op terugkomen, kinderen die niet willen of kunnen samenwerken, kinderen die vreemd reageren op vragen of opdrachten of die opeens niet meer mee willen doen. Maar het zijn ook de kinderen die, als ze het interessant vinden, alles willen weten, die oog hebben voor details en vaak allerlei leuke feitjes weten.

Een passende museumles voor kinderen met ADHD en ASS

Het ene kind is het andere niet is en dat geldt zeker ook voor kinderen met ADHD en ASS. Zo kan het ene kind met ADHD zo hyperactief zijn dat hij geen seconde rustig kan blijven zitten terwijl het andere kind met ADHD nergens last van lijkt te hebben. En zo kan het ene kind met ASS je de oren van het hoofd kletsen terwijl de andere helemaal niet reageert als je tegen hem praat. Desalniettemin zijn er interventies die je kunt inzetten om de museumles passend te maken voor deze gemêleerde doelgroep.

Hoe houd je de aandacht erbij?

Kinderen met ADHD en ASS hebben vaak moeite met stilzitten en hebben een korte aandachtspanne. Een rondleiding waarbij er een uur geluisterd moet worden is daarom een hele uitdaging. Hands-on activiteiten, workshops of een interactieve rondleiding kunnen uitkomst bieden.

Maar ook binnen de reguliere rondleiding zijn er manieren om de aandacht 'erbij te houden'. Bijvoorbeeld door gebruik te maken van variatie in stemgebruik, een enthousiaste vertelstijl, het maken van oogcontact (waar mogelijk) en het persoonlijk aanspreken van leerlingen wanneer de aandacht dreigt af te dwalen (het is waardevol om namen uit het hoofd te leren of

gebruik te maken van naamstickers). Korte (kijk) opdrachten maken een rondleiding interactiever waardoor het gevaar van verveling minder snel op de loer ligt. Houd deze (kijk)opdrachten wel kort, concreet en duidelijk. Laat leerlingen bijvoorbeeld een voor een opnoemen wat er op het schilderij te zien is in plaats van dat als rondleider allemaal te vertellen aan de groep.

Wat zeg je wel en wat zeg je niet?

Bij deze doelgroep is het belangrijk om duidelijke instructies te geven. Dat lijkt simpel maar ga bij de volgende instructies maar eens na of ze eenduidig te interpreteren zijn: “*Kun je even luisteren?, Niet rennen in het museum!, Wat ben je lekker bezig.*”

Als je ze goed leest merk je dat ze allemaal ambigue zijn. Met “*kun je even luisteren?*” wordt eigenlijk bedoeld “*je bent nu niet aan het luisteren, maar aan het kletsen. Ik wil dat je nu stil bent en naar me luistert*”. De meeste kinderen zullen de eerste instructie echter al begrijpen en hun gedrag hierop aanpassen. Kinderen met ASS en ADHD hebben meer moeite met deze ambiguïteit. Ze nemen vragen vaak letterlijk. Daarbij komt dat kinderen met ASS moeite hebben met non verbale communicatie zoals lichaamstaal, gebaren en gezichtsuitdrukking. Een strenge blik opzetten helpt dus niet altijd. Wees geduldig en geef uitleg en toelichting bij onbegrepen situaties.

Daarnaast weten kinderen niet altijd hoe ze zich in bepaalde situaties moeten gedragen. De een weet uit ervaring dat je schilderijen niet moet aanraken. De ander heeft geen idee. Spreek daarom liever in *verwachtingen*. ‘*Niet rennen!*’ betekent niet dat ze weten wat ze *wel* moeten doen. ‘*Rustig lopen*’ is dan een betere optie. Wees duidelijk en concreet bij het geven van instructies, het stellen van regels, maar ook bij het geven van complimenten. Liever ‘*Wat heb je een mooie tekening gemaakt*’ dan ‘*Lekker bezig*’. Complimenten geven is trouwens zeer aan te raden bij deze doelgroep omdat dit de motivatie vergroot. Zeker bij kinderen met ADHD.

Houd je instructies concreet, stel altijd één vraag of opdracht per keer en geef kinderen tijd om antwoord te geven.

Wat doe je wanneer en waarom?

Om een museumles passend te maken, is het meestal niet nodig om de inhoud rigoures te veranderen. Wel is het belangrijk om na te denken over wat er wanneer gedaan wordt. Met andere woorden, wat het *script* is van de museumles.

Omdat kinderen met ASS zich vaak (angstvallig) vastklampen aan bepaalde gewoonten, volgorde in handelingen, routines en starre patronen, kunnen ze in paniek raken bij verandering of nieuwe situaties. Zit je op dinsdagmiddag altijd in de wiskundeles, moet je opeens naar een museum. Het is daarom belangrijk om een museumbezoek zo voorspelbaar mogelijk te maken. Bijvoorbeeld door alle stappen van het bezoek van tevoren vast te leggen in een *museumscript*. Onder andere het *Metropolitan Museum of Art*, het *Children’s Museum of Pittsburgh* en *Tropenmuseum Junior* in Amsterdam bieden op hun websites scripts aan met daarin de *social story* van het museumbezoek: een kort (visueel) verhaal met als doel kinderen voor te bereiden op een toekomstige gebeurtenis, in dit geval een bezoek aan het mu-

seum. Ze beschrijven de fysieke omgeving, verwachte ontmoetingen, volgorde van gebeurtenissen en regels (beschreven in verwachtingen) van het bezoek. Omdat kinderen met ASS informatie beter visueel dan auditief verwerken, wordt een social story vaak verduidelijkt met pictogrammen en foto's.

Maar ook zonder museumscript kun je de omgeving voorspelbaar maken. Bijvoorbeeld door aan het begin van de les duidelijk aan te geven wat de klas gaat doen (“*We gaan straks naar binnen. Dan gaan we ongeveer vijf schilderijen bekijken. Bij drie doen we een korte opdracht, zoals een tekenopdracht. En dan zijn we om tien voor elf weer hier terug en dan gaan jullie weer naar school.*”). Wanneer er toch veranderingen zijn in het programma, bijvoorbeeld doordat een bepaalde ruimte is afgesloten, is het belangrijk om dat zo tijdig mogelijk aan te geven zodat het kind zich daarop in kan stellen. Voorspelbaarheid, structuur en routine geven grip, rust en vertrouwen.

Speel in op talenten

Ben je ergens goed in? Dan is het waarschijnlijk dat je het ook leuk vindt om te doen. Ben je ergens niet goed in? Dan vermijd je misschien liever de taak om iets anders te gaan doen. Iets waar je wel goed in bent.

Als het gaat over ADHD en ASS, gaat het vaak over dingen waar deze kinderen moeite mee hebben. Stilstaan en luisteren bijvoorbeeld. Een rondleiding waarbij beroep wordt gedaan op deze vaardigheden is daarom een hele klus. Kinderen met ADHD en/of ASS zijn dan een hele les bezig met iets waar ze niet goed in zijn. Dat is lastig en het motiveert niet om mee te doen. De kans dat deze kinderen op een bepaald moment gaan klieren is groot. Speel liever in op wat deze kinderen *wel* goed kunnen.

Zo hebben Kinderen met ASS moeite om *the bigger picture* te zien maar hebben ze juist wel veel oog voor detail. Een kijkopdracht waarbij je een detail moet vinden op het schilderij zal deze groep dus leuk vinden om te doen. Ze zijn er goed in. Misschien wel beter dan de anderen in de klas. En dat is ook weleens leuk om mee te maken. Kinderen met ADHD hebben meestal geen talent voor stilzitten. Wel houden ze vaak van beweging en hebben deze kinderen veel fantasie. Een opdracht waarbij je de houding van een persoon op het schilderij moet uitbeelden of een opdracht waarbij je een scene moet naspelen, is voor veel ADHD'ers dan ook erg leuk. In box 3 wordt een overzicht gegeven met een aantal positieve eigenschappen of talenten van ADHD en ASS. Bedenk eens bij elke eigenschap hoe dat geïntegreerd kan worden in jouw museumles.

Box 3: positieve eigenschappen ADHD en ASS

| ADHD | ASS |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none">- Enthousiast- Dol op sport en beweging- Spontaan en open- Gevoel voor humor- Zorgzaam- Ondernemend- In voor iets nieuws- Veel fantasie | <ul style="list-style-type: none">- Oog voor detail- Eerlijk en groot rechtvaardigheidsgevoel- Uitstekende computervaardigheden- Goed in feiten en cijfers- Logisch denken- Goede puzzelaars- Kunnen zich goed verdiepen in een bepaald onderwerp en weten daar dan 'alles' van. |

Teveel prikkels? Wat kan ik daaraan doen?

Kinderen met ASS reageren vaak heftiger op zintuiglijke prikkels dan anderen. Drukke in het museum, plotselinge geluiden, felle lichten en/of heftige geuren kunnen leiden tot een teveel aan prikkels met als gevolg dat kinderen zich terugtrekken of van streek raken.

Het is niet vaak niet mogelijk (en wenselijk) om drukke in het museum aan te passen. Het is echter wel te overwegen om schoolbezoeken op dagen en tijden in te delen dat het museum dicht is of op tijden dat het over het algemeen rustiger is in het museum zoals in de ochtend. Zelf zijn er ook dingen die je kunt doen om prikkels te verminderen: trek liever een zwarte trui aan dan een Hawaiiishirt en vermijdt heftige parfum. Zet een kind met ADHD liever naast een rustig klasgenootje dan naast een andere druktemaker. En als het kind echt overstuur is, vraag dan aan een begeleider vanuit school om het kind mee te nemen naar een prikkelarme ruimte waar het kind zich even terug kan trekken. Welke ruimte is dat in jouw museum?

Nawoord

Het kan niet vaak genoeg herhaald worden. Elk kind is anders en dat geldt zeker ook voor kinderen met ASS en ADHD. Verander dan ook liever niet de hele inhoud van de museumles. Het kan best zo zijn dat een kind met ASS, ook al heeft hij moeite met zich inleven in een ander, het hartstikke leuk vindt om in een toneelstuk te spelen. Of dat een kind met ADHD, ook al zijn veel kinderen met ADHD vaak in voor iets nieuws, het verschrikkelijk vindt om op een podium te staan. Wat je wel kunt doen is de les *overall* passend te maken, bijvoorbeeld door te letten op instructie en houding, het geven van structuur en routine en het enthousiasmeren van leerlingen door in te spelen op hun talenten. Zo creëer je een museumles die uitdaagt, die uitgaat van mogelijkheden en rekening houdt met beperkingen van de hele klas. In de bijlage staan alle handvatten schematisch weergegeven. Er worden tips en suggesties gegeven voor de ontwikkeling van lesmateriaal en het geven van rondleidingen en workshops.

Bijlage - Interventies die je kunt toepassen om elke museumles passend te maken

| LESMATERIAAL (voorbereiding op school) | |
|--|--|
| Interventie | Uitleg |
| Inhoud - opdrachten | Geef duidelijke en concrete opdrachten. De hypothetische 'what if' vraag (<i>Wat zou er gebeurd zijn als de schilder niet verliefd was geworden?</i>) is lastiger dan een concreet weetje (<i>Toen de schilder verliefd werd, schilderde hij alleen nog maar met rode verf</i>). |
| Visualisatie | Problemen in de taalontwikkeling komen regelmatig voor. Om die reden is het handig om lesmateriaal niet alleen tekstueel aan te bieden. Visualisatie met behulp van een (animatie)filmpje, foto's, plaatjes en/of pictogrammen kunnen uitkomst bieden. |
| Aantrekkelijke presentatie | Een aantrekkelijke presentatie zorgt ervoor dat de aandacht minder snel verslapt. Bovendien zijn kinderen gemotiveerder wanneer zij aantrekkelijk vormgegeven lesmateriaal voor zich hebben dan wanneer het er minder mooi uitziet. Volgens de <i>motivatietheorie van ADHD</i> ligt gebrek aan motivatie zelfs aan de kern van het ADHD gedrag. |
| Online game | Kinderen met ASS en ADHD zijn vaak geïnteresseerd in computers. Een online game werkt bovendien vaak volgens een beloningssysteem: een goed antwoord leidt tot een betere score of hoger level. Met name kinderen met ADHD zijn zeer gevoelig voor deze directe beloningen. |
| Speel in op talenten | Ergens goed in zijn werkt motiverend. Houdt tijdens de ontwikkeling van lesmateriaal de talenten van de doelgroep daarom in het achterhoofd. Zo zijn veel kinderen met ASS onder andere goed in zoekopdrachten en puzzels en kinderen met ADHD juist in spellen waarin ze humor, fantasie en beweeglijkheid kwijt kunnen. Laat de klas bijvoorbeeld eens opstaan bij het geven van een antwoord in plaats van het antwoord op te schrijven zoals bij petje op petje af of cross the line. |
| Biedt een museumscript aan | Een museumles wijkt af van de routine op school. Zo doe je op dinsdagmiddag altijd rekenen, zo moet je opeens naar het museum. Kinderen met ASS kunnen vaak niet goed omgaan met verandering en kunnen in paniek raken. Het is zinvol om een toekomstig museumbezoek dan zo voorspelbaar mogelijk te maken, bijvoorbeeld door alle stappen van het programma van tevoren vast te leggen in een <i>museumscript</i> waarin precies beschreven en gevisualiseerd staat wat er tijdens het bezoek gedaan wordt. |

MUSEUMLES - RONDLEIDING

| Interventie | Uitleg |
|--------------------------------|--|
| Informatie opvragen bij docent | Aan de docent vragen of er nog dingen zijn die je moet weten over de groep kan handig zijn. Als je weet dat er een kind met ASS en/of ADHD in de groep zit, weet je dat je extra 'scherp' moet zijn bij de formulering van opdrachten en het bieden van structuur. |
| Leer de namen van de kinderen | Neem aan het begin van de rondleiding de tijd om namen te leren zodat je tijdens de rondleiding snel kunt reageren wanneer dat nodig is. Moeite met het onthouden van namen? Gebruik dan naamstickers (let wel: soms vinden kinderen met ASS het niet prettig om een naamsticker te dragen, maak daar geen groot probleem van en probeer van deze kinderen de naam wel te onthouden). |
| Routine en structuur | Kinderen met ASS houden niet van verrassingen en houden graag de controle. Bespreek altijd aan het begin van de rondleiding wat de groep gaat doen. Niet te specifiek (zodat je er nog vanaf kunt wijken als het nodig is) maar wel specifiek genoeg. Bijvoorbeeld: <i>"we gaan vandaag 5 schilderijen bekijken. Daar doen we een paar keer een opdracht. Om drie uur zijn we hier weer terug en dan gaan jullie weer terug naar school."</i> |
| Afwijken van plan | Wanneer er toch veranderingen zijn in het programma, bijvoorbeeld doordat een bepaalde ruimte is gesloten, is het belangrijk om dat tijdig (ongeveer 5-10 minuten daarvoor) aan te geven zodat het kind zich daarop kan instellen. |
| Praat in verwachtingen | De basis van alle instructies is het praten in <i>verwachtingen</i> . Dat betekent dat je aangeeft wat er van het kind wordt verwacht. Benoem het doelgedrag: 'Ik wil dat je nu...' |
| Bespreeken van regels | Bespreek vooraf de regels van het museum. Dat doe je ook weer in duidelijke en concrete <i>verwachtingen</i> : vertellen dat je niet mag rennen betekent niet dat het kind begrijpt hoe hij/zij zich <i>wel</i> moet gedragen. |
| Geheugensteuntjes | Omdat kinderen met ADHD en/of ASS vaak problemen ervaren in het werkgeheugen kan het handig zijn om belangrijke regels af en toe te herhalen en/of hints te geven of geheugensteuntjes aan te bieden wanneer regels vergeten lijken te zijn (bijvoorbeeld kaartjes met pictogrammen van de regels). Als hinten of seinen niet helpt, spreek het kind er dan direct op aan. Wel vriendelijk want het is het waarschijnlijk niet opzettelijk vergeten. En ook direct want bij deze kinderen heeft tien minuten later straf maken of een compliment geven geen zin, ze zijn de gebeurtenis dan al vergeten. |

| | |
|---|--|
| Als regels worden verbroken | Soms worden regels niet vergeten maar gewoon niet gehandhaafd. Bijvoorbeeld omdat (vooral bij ADHD) deze kinderen gewend zijn om de clown uit te hangen in de klas. Dit gedrag kan een compensatie zijn voor de vele mislukkingen en negatieve reacties waar ze mee te maken krijgen. Probeer daar zelf niet aan mee te doen en houd de museumles positief. Negeer negatief gedrag zoveel mogelijk en houd het contact met het kind positief door blikken van verstandhouding, een opgestoken duim etc. Zo heeft het kind je aandacht en weet hij of hij goed bezig is. Soms kan het ook helpen om een stopteken af te spreken met het kind af, zodat je hem onopvallend kunt herinneren aan een afspraak. |
| Zorg dat het kind weet dat je tegen hem praat | Kinderen met ADHD en ASS hebben niet altijd door als je tegen ze praat. Maak oogcontact, noem de naam en stel dan pas de vraag. |
| Eén opdracht/vraag tegelijk | Kinderen met ADHD en ASS hebben moeite hun aandacht te verdelen. Geef altijd één opdracht tegelijk en geef pas een tweede opdracht als de eerste is opgelost. |
| Wacht iets langer op een antwoord | Kinderen met ASS en ADHD verwerken informatie in de hersenen op een andere manier. Zo komt auditieve informatie later binnen in de hersenen dan bij andere kinderen. Dat betekent dat je deze kinderen iets meer bedenktijd moet geven na het stellen van een vraag. Natuurlijk niet oneindig want misschien heeft het kind de vraag niet begrepen. Dat kun je checken door het te vragen. |
| Wees duidelijk en concreet | Kinderen met ASS hebben moeite met figuurlijk taalgebruik zoals beeldspraak of ironie. Dat betekent niet dat beeldspraak of ironie vermeden moet worden, maar wel dat er geen beroep op gedaan moet worden. |
| Houd de kinderen 'erbij' | Kinderen met ADHD/ ASS hebben vaak moeite met hun aandacht erbij te houden. Met variatie in toonhoogte en een enthousiaste vertelstijl kom je een heel eind. |
| Om de beurt praten | Kinderen met ADHD en of ASS kunnen overmatig aan het woord zijn. Soms ten koste van de andere klasgenootjes. Omdat ze moeite hebben met beurtverdeling in gesprekken, kan de "talking stick" handig zijn. Wie deze stok (of ander voorwerp) in zijn bezit heeft, mag praten. De andere kinderen zijn stil. |
| Mimiek en non-verbale cues | Kinderen met ASS hebben moeite om <i>non-verbale communicatie</i> , zoals oogcontact, lichaamstaal, gezichtsuitdrukking en gebaren te gebruiken en te begrijpen. Omdat deze kinderen moeite hebben met het 'lezen' van de ogen zal een 'blik' werpen op een kind om deze te motiveren om te stoppen met gedrag niet helpen. Vraag liever gewoon om met het gedrag te stoppen. Ook hebben deze kinderen vaak moeite met oogcontact omdat dit teveel prikkels geeft. Dit is geen onbeleefdheid. |

| | |
|---|---|
| Geef complimenten | Bevorder positief gedrag door positieve feedback. Dat doe je door expliciet te benoemen wat het kind goed heeft gedaan. Bijvoorbeeld: 'Jij kunt goed puzzels maken' en niet 'Ik vind het leuk dat je zo lekker bezig bent'. Geef het compliment direct nadat het gedrag vertoond is, 10 minuten later heeft geen zin want dan zijn ze met hele andere dingen bezig. Doordat ze de hele tijd tegen mislukkingen aanlopen, hebben deze kinderen een laag zelfbeeld. Geef dus veel complimenten. |
| Beweeg | Stilstaan en luisteren is moeilijk voor kinderen met ADHD. Korte hands-on activiteiten tijdens een rondleiding kunnen uitkomst bieden. Laat kinderen de figuren de houding van de figuren op het schilderij nadoen of behandel in plaats van 5 schilderijen 15 schilderijen waardoor er vaker rondgelopen moet worden. Of loop nog een ererondje door de zaal. |
| Speel in op talenten | Speel in op de talenten van de doelgroep! Als je ergens goed in bent, vind je het vaak ook extra leuk. Kinderen met autisme zijn erg goed in het vinden van details en puzzelopdrachten. Kijkopdrachten waarbij je details moet zoeken zijn dus leuk! Kinderen met ADHD hebben vaak veel fantasie en zijn erg beweeglijk. Laat ze een persoon op een schilderij uitbeelden waarbij de andere kinderen in de groep moeten raden wie. Of laat ze in het hoofd kruipen van een van de personen op het schilderij. Biedt daarbij een gelaagdheid van informatie aan: begin concreet en eindig abstract Bijvoorbeeld: wat <i>ziet</i> die man daar helemaal rechts? En daarna pas wat zou hij <i>horen</i> ? En <i>ruiken</i> ? |
| Verminder prikkels | Een van de meest voorkomende dingen die je tegenkomt bij kinderen met autisme is hyper- of hyporeactiviteit op zintuiglijke prikkels zoals licht, geluiden, geuren en tast. Wanneer er veel zintuigen worden aangesproken, kunnen kinderen een <i>overload</i> krijgen, soms met woede-uitbarstingen tot gevolg. Probeer, zover dat kan, de omgeving prikkelarm te houden: vermijdt parfum en kies liever ruimtes en/of tijden die rustig zijn. Sommige musea bieden zonnebrillen en/of koptelefoons aan om visuele en auditieve prikkels te verminderen. Door programma's op rustige tijdstippen en met een maximum aantal deelnemers aan te bieden, houd je de omgeving rustig waardoor overprikkeling minder snel op de loer ligt. |
| Verdeel de groep in kleinere groepjes | Wanneer er in groepen gewerkt wordt, zorg er dan voor dat dit kleinere groepen zijn dan normaal, met idealiter 5-10 leerlingen per groepje. |
| Dwing het kind niet om net als de anderen te zijn | Als een kind echt niet mee wil doen, hoeft dat niet geforceerd te worden. Het hebben van een eigen taakje tijdens de rondleiding kan helpen. Bijvoorbeeld iets vasthouden, je helpen etc. Wil niet teveel. Het 'moeten leren' kun je ook een beetje laten varen. Respecteer dat deze kinderen anders in elkaar zitten en houdt de museumles positief. |

MUSEUMLES – WORKSHOP

| Interventie | Uitleg |
|--------------------|---|
| Instructies | Houd de instructie kort. Als kinderen meteen aan het werk kunnen, is er minder kans dat ze gaan klieren. Als de instructie niet begrepen wordt, doe het dan expliciet voor. Leg dus niet meteen alles uit maar liever deelstap voor deelstap. |
| Geef de tijd aan | Kinderen met ADHD hebben geen goed tijdsbesef. Hierdoor hebben ze geen idee hoe lang ze over iets (mogen) doen. Werk met een kleurenklok, wekkertje, zandloper etc. |
| Samenwerken | Omdat sociale interactie voor zowel ASS als ADHD een struikelblok kan zijn, zijn opdrachten waarbij samenwerken voorop staat extra lastig. Geef het kind daarom de ruimte om alleen aan een taak te werken. Is samenwerken een must in het programma, deel de taak dan op in individuele subtaakjes in plaats van perse moeten samenwerken. Samen koekjes maken kan ook wanneer iedereen een eigen verantwoordelijkheid heeft: de een maakt het deeg, de ander prikt de vormpjes uit etc. |
| Creativiteit | Bij kinderen met ASS is de verbeelding beperkt. Vrije sociale interacties waarbij het niet duidelijk is wat er moet gebeuren (zoals creatieve vakken en buitenspelen) zijn daardoor vaak lastig. Dat betekent niet dat je geen creatieve dingen kunt doen zoals knutselen of tekenen, maar wel dat je deze activiteiten gestructureerd moet aanbieden. Een kind met autisme zal liever een stappenplan aangereikt krijgen die hij gericht kan volgen dan een opdracht waarbij de nadruk ligt op vrije associaties en de eigen creativiteit. |
| Materialen | Kinderen met autisme hebben vaker een minder fijne motoriek. Hierdoor hebben ze vaak moeite met activiteiten zoals knippen, lijmen, schrijven en tekenen. Door te werken met van tevoren uitgeknipte vormen wordt knutselen makkelijker, minder frustrerend en meer belonend. |
| Plek in de les | Geef kinderen met ADHD en ASS een strategische plaats in de ruimte. Dat is meestal een plek waarbij je oogcontact kunt maken met het kind en liever niet naast (andere) drukke kinderen of plekken waar er veel afleiding is. |
| Extra taakjes | Zorg dat het kind iets te doen heeft als het klaar is. Het liefst iets waarbij hij even kan bewegen. |